

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Judicium Ecclesiasticum Seu Decretalium Gregorij IX.
Pont. Max. Liber II.**

Schmalzgrueber, Franz

Ingolstadii, 1726

§. II. De Personis constituentibus Judicium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74990](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74990)

capitis poena efficitur, ut rectè insinuat Tullius Orat. pro Roscio Commodo.

Subdividitur 2. in Publicum, & Privatum. Publicum est, in quo agitur de publico crimine, seu tali, quod accusare cuius è populo est permillum §. publica r. Inst. de public. Judic. & l. quamvis 30. in princ.

C. ad Leg. Jul. de adult. Privatum est, in quo agitur de crimine privato, seu tali, quod accusandi jus non cuius de populo, sed ijs duntaxat competit, ad quos ea res, vel injuria pertinet l. civilis 1. §. 39. ff. de privat. delict. Quæ autem delicta publica, aut privata sunt, dicitur Lib. 5. Tit. 1.

§. II.

De Personis constituenibus Judicium.

SUMMARIUM.

13. Ad Judicium principaliter concurrunt Judex, Actor, & Reus.
14. Minus principaliter ad juvandos litigantes, Advocati, Procuratores, curatores, Testes; ad Judicem juvandum Assessores, Tabelliones, Nuntij &c.
15. Quid sint Auditores, & Referendarij?
16. An in omni Judicio necessè sit intervenire Judicem, Actorem, & Reum?
17. In qua causa quisque judicare possit?
18. An Judex supremus judicare possit in causa propria?
19. An, & quando id possit Judex inferior?
20. An acta à Judice solum existimato valeant?
21. An, ut valeant, requiratur titulus coloratus?
22. Casus, quibus acta Judicis existimati valent.
23. Personam standi in Judicio non habent infantes, furiosi, prodigi &c.
24. Servus in causa pecuniaria.
25. Pupillus sine autoritate tutoris.
26. Minor sine autoritate curatoris.
27. Etiam in causis spiritualibus.
28. Filiusfam. sed cum distinctione.
29. Et exceptione.
30. Mulieres, quæ trahi invite in Judicium nequeunt.
31. Si honestæ sint.
32. 33. 34. 35. 36. Excommunicati Excommunicatione Majori.
37. Religiosi.
38. Cum Exceptione.
39. 40. 41. Quis agere in Judicio debeat super rebus, & Juribus Ecclesiæ, vel Monasterij?
42. 43. An, & qualiter Capitulo necessarius sit consensus Prælati, & vicissim?
44. An partes cogi possint ad litigandum?
45. An ad comparandum, & à quali Judice?
46. An etiam à Delegato?
47. Quando ab inferiore?
48. Quando illa, quæ ad factum pertinent, proponi per Advocatos possint?
49. An, qui promisit se litigaturum coram Judice, postea resilire possit?

13. **Q**uæritur I. quæ personæ concurrant ad Judicium? R. personæ ad Judicium concurrentes sunt duplicis generis; nam aliquæ sunt principales, quæ Judicium constituunt; aliæ minus principales, quæ regulariter quidem, & secundum communem, ac ordinarium processum in Judicio intervenire debent, non tamen ita sunt necessariæ, ut illud sine ipsis institui nequeat. Atque hinc

Dub. I. quæ personæ constituent Judicium? R. Judicium quodcumque tres personæ constituunt, sc. Judex, Actor, & Reus c. forus 10. §. in omni de V. S. & l. inter litigantes 62. ff. h. tit. Judex, sic appellatus, quod jus dicat, est persona, quæ publica autoritate Judicio præest, & quasi mediatorem agit inter litigantes, rem controversam secundum Juris præscriptum decidendo. Actor, ab agendo dictus, est is, qui actionem proponit, & prior ad Judicium provocat l. in tribus 13. & l. qui appellat 29. ff. h. tit. Hic in causis criminalibus propriè Accusator vocatur l. inter 10. & l. accu-

satore 13. ff. de public. Judic. l. si accusatoribus 4. C. de accusat. Reus, ita appellatus à Re, seu causa, & controversia, quæ ipsi movetur, est, qui ab Actore in Jus vocatus, ejus actionem propulsando, se defendit. Gloss. in c. forus cit. V. reus, Pirh. hic n. 2. Wiest. n. 19. Schambog. n. 10. & §. 9. Excipitur Judicium ex l. diffamari 5. C. de ingen. manum. in hoc enim pro actore habetur in Judicium vocatus diffamans, & diffamatus ad Judicium citans pro reo: unde alij Actorem dicunt eum, quem principaliter causa concernit. Sed non est necesse à communi Actoris, & Rei definitione recedere; nam etiam diffamans in causa diffamationis provocans dici potest.

Dub. 2. quæ personæ in Judicio interveniant minus principaliter? R. hæc duplicis maximè classis sunt; nam aliquæ interveniunt ad juvandos litigantes, ut sunt Advocati, Procuratores, Testes &c. aliæ ad juvandum Judicem, quod triplici modo fieri potest. 1. consultando, ut faciunt Assessores, & Consiliarij. 2. Acta judicij conscribendo, ut Tabelliones, seu Notarij. 3. exequendo, quod Judex

Judex imperat, ut Apparitores, Executores, Cursores, sive Nuntij, & Viatores, quibus personarum citationes, denuntiationes, incarcerationes, custodia, aliaque hujusmodi executiones expediendae committuntur. De Advocatis latè actum *libr. 1. Tit. 37. de Procuratoribus ibidem Tit. 38. de Testibus agetur infra Tit. 20.*

Circa ceteras personas, minùs principaliter in Judicio intervenientes breviter notanda sunt sequentia. 1. *de Assessoribus.* Hi ab *Assidendo* sic dicti sunt, quòd eum in finem assumantur, ut Judici assideant, eumque suo consilio in judicando adjuvent: unde etiam *Consiliarij* vocantur *l. consiliario 5. ff. & l. consiliarios 3. C. de assessor.* Officium eorum, & autoritas hodierno Jure major est, quàm antiquo; nam antiquo Jurisdictionem nullam habebant, sed tantum Judici addebantur, ut consilio suo illum juvarent, quod proinde Judex sequi necessario non tenebatur *l. omne officium 1. ff. & l. studiorum 1. C. eod.* Hodierno autem Jure in plerisque Principum Dicafterijs Jurisdictionem etiam, & causarum decisionem habent, ut adeo sint veri Judices, ac proinde, ut inter hos assumi quis possit, eadem petantur qualitates, quæ petuntur in Judice. De his vide *Præn. & Clariff. D. Herman. Anton. de Chlingenferg. de Judic. in gener. c. 3. assert. 64.*

2. *de Notarijs.* Hi varia sortiuntur nomina; dicuntur enim *Notarij à Notis*, seu abbreviato scribendi modo, quibus olim gestain, vel extra Judicium mira celeritate excipiebant; *Scribe publici*, quia, quæ publicè fiunt, publica autoritate conscribunt; *Actuarij*, dum acta, dicta, & gesta Judicialia notant; *Tabelliones*, quia annotationes suas olim referebant in tabulas; *Protocollista*, quia moderno tempore Protocollum, seu Librum Actorum habent. Officium illorum patet ex data nominum, quibus compellantur, explicatione; consistit enim in eo, ut dicta, actaque Judicij diligenter, & bona fide excipiant, & conscribant. Vide *P. Schmier tr. de Judic. cap. 2. n. 322. & seqq.*

3. *De Nuntijs Judicialibus*, seu quod idem est, *Pedellis*, *Cursoribus*, *Viatoribus*, *Apparitoribus* &c. hæc enim omnia in Jure idem significant. Officium illorum est, jussa sui Magistratùs, & Judicis implere, litigantes in Jus vocare, processus, actusque Judicarios exequi &c. Hinc sanctæ ipsorum personæ, & à violentia malignorum hominum, quoad actus, quos ex officio peragunt, debent exemptæ esse. *P. Schmier l. cit. n. 337. & seqq.*

15 Dub. 3. quid sint Auditores, & Referendarij, quorum aliquando in Tribunalibus usus est? *4. Auditorum* usus præcipuè est in Curia Romana, & apud Legatos Sedis Apostolicæ. Sunt, quibus vel tota causa, vel certus causæ articulus examinandus committitur, eo fine, ut post diligens examen

super hoc institutum, rem omnem exponant Judici, ejusque decisioni relinquunt. Habent illi quidem Jurisdictionem in cognoscendo, ita ut partes ad audientiam citare, testes, & probationes admittere possint &c. in decidendo autem, & sententiando Jurisdictionem non habent, nisi hoc ipsis specialiter à principali delegetur. *Sylv. V. Auditor. Engl. hic n. 10.*

His quoad officium conformes videntur esse *Referendarij à Referendo* dicti; quia eum in finem constituuntur, ut quia Judex, multitudine causarum obrutus, omnium momenta ex actis sæpe amplissimis colligere unus non potest, ipsi ea discutiant, & postea eorum substantiam, rationes, & merita Judici, & Assessoribus referant, sicque illos ad sententiam ferendam instruant. Usus illorum maximè est in Tribunalibus majoribus Principum, isque utilissimus ad tollendam immortalitatem litium, & querelas protractæ nimis Justitiæ. Vide *Matthiam Stephani ad Novell. 10. n. 2.*

Dub. 4. an in omni Judicio necesse sit 16 intervenire Judicem, Actorem, & Reum? Videtur respondendum negativè ob duplicem rationem, & 1. quidem, quia in Judicio criminali, quando agitur de crimine notorio, & per viam inquisitionis specialis ex officio proceditur, nullus est actor. 2. quia aliquando proceditur per viam Inquisitionis generalis ad inveniendum malefactorem, ubi tam Actor, quàm Reus deficit.

Sed adhuc dicendum, tres istas personas verè, aut fictè saltem intervenire in omni Judicio propriè dicto. *Marant. de Ordin. Judic. p. 2. n. 2. & 3. Vall. hic n. 2. Schambog. n. 11. & ostenditur solutione rationum in contrarium oppositarum.*

Ad 1. eo casu vicem accusatoris supplet notorietas criminis, vel præcedens fama, eique succedanea criminis indicia *c. qualiter 24. de accusat. ibi si per clamorem, & famam ad aures Superioris pervenerit.* *Ad 2.* quamdiu generaliter tantum proceditur, & de crimine in certam personam non inquiritur, Judicium verè non datur, ut cum *Marant. l. cit. advertit Pirh. hic n. 2. Wiest. n. 20.* vel dici potest cum eodem *Pirh. l. cit. adesse* quidem etiam hoc casu reum aliquem, non tamen certum, sed qui ex futuro eventu aliquando veniat certificandus.

17 Queritur 2. in qua causâ quisque judicare possit? *Certum est*, ut Judex cognoscere, & judicare de causâ aliqua possit, necesse esse, ut illa sit sui fori. Hinc nec Judex Ecclesiasticus causam præcisè politicam, & civilem, nec Judex sæcularis causam Ecclesiasticam cognoscere, & judicare potest, ut *Tit. seq. pluribus ostenderur.* Sed neque de causâ qualibet, quæ sui fori est, Judex potest cognoscere; nam tres præcipuè reperiuntur exceptiones. 1. nemo potest esse Judex

Judex, vel Assessor in causa, in qua Advocatum egit *arg. l. fin. C. de Assessor. Zoel. ff. b. tit. n. 27. Brunnem. in l. cit. n. 9. Wiest. hic n. 71.* Ratio est, quia de improbitate merito suspectum se reddit is, qui judicare, vel judicanti assistere vult in causa, cujus antè defensionem suscepit; neque enim præsumi potest pronuntiaturus, aut suafurus adversus ea, quæ antè tanquam justa defendit. 2. non admittitur tanquam Judex Ordinarius, vel Delegatus ad tractationem causæ, cui consimilem habet ipse tanquã Actor, vel Reus. *c. causam 18. b. tit. & ibi Abb. n. 1. Nivian. in rational. ibid. Barbof. n. 1. & seqq. Pirh. hic n. 120. Wiest. n. 70.* Ratio est, quia merito præsumitur, Judicem in causa, suæ cognitioni commissã, ita judicaturum, sicut ab alijs judicari vellet in consimili sua; & quod tanquam pars litigans æquum, justumque existimat in sua, id æquum, justumque judicaturum in causa aliena, ne sibi contradicat, & alio Jure videatur uti in alium, quàm quo jure utitur in seipsum. 3. multo minus regulariter potest aliquis esse Judex in causa propria, seu tali, cujus emolumentum, vel damnum ad ipsum suo nomine pertinet; nam in hoc casu multo major est suspicio affectionis erga causam, & inde consurgens periculum infan- ceri judicij. Distinguendum tamen est inter Judicem, qui Superiorem non recognoscit, & inter Judicem inferiorem. Et hinc

18 Dub. 1. an Princeps, seu Judex supremus, Superiorem non recognoscens, uti est Papa, Imperator, vel Rex, in causa propria, sive quæ vertitur inter ipsum & subditos, Judex esse possit? Negativa v. detur colligi ex *c. forus 10. de V. S.* ubi ad Judicij substantiam requiruntur tres persona, Judex, Actor, & Reus. casu autem, quo Princeps de causa inter se, & subditum suum controversa cognosceret, præter ipsum & collitigantem subditum nemo interveniret. Ergo &c.

Sed tenenda est affirmativa sententia. Ita Gloss. in *c. cum venissent. 12. V. judicari b. tit. Abb. ibid. n. 6. Decius n. 5. Laym. n. 2. Barb. n. 6. Pirh. n. 71. Wiest. n. 73.* qui tamen *n. 74.* cum alijs *cit.* monet, tali casu consultiùs, & Jurinaturali conformiùs acturos Principes, & similes Magistratus supremos, si vel arbitris causas, inter se, & subditos suos controversas, decidendas committant, vel Judices Ordinarios, aut Delegatos constituent, qui Jus inter ipsos, & subditos suos dicant, juxta *l. si adversus 2. C. si advers. ff. de. & praxin modernam*, quæ lites eorum fiscales cognoscuntur, & terminantur ab ijs, qui Cameræ, seu Fisco Principis præfident.

Cæterum responsio multiplici probari argumento potest. 1. ex *c. cum venissent cit.* ubi cognitio quæstionis, super Sedis Apostolicæ privilegij orta, denegatur Judicibus Summa illa Sede inferioribus. 2. ex

l. & hoc 41. junct. Gloss. marg. ff. de hered. instit. ubi Imperator Tiberius in causa propria sententiam dixit, jubens, ut hæreditas servo, qui putabatur esse ingenuus, relicta divideretur inter ipsum Cæsarem, & substitutum servo ipsius. 3. ex *l. un. C. si quis Imper. maledix.* ubi decernitur, ut is, qui animo injuriandi maledixerit Principi, ad ipsum remittatur, ut cognoscat de injuria sibi illata, an maledicens ad poenam trahi, an verò maledictum dissimulando prætermitti debeat. 4. ex ratione; nam hoc videtur exigere plenitudo potestatis, ob quam cogi non potest, ut alterius Judicio se subiciat. 5. denique quia cum Princeps ejusmodi, vel Magistratus Supremus sit Legum Conditor, Custos, vel Vindex, nihil, nisi æquum, justumque pronuntiaturus præsumitur.

Nec obstat *c. forus cit.* & alii textus, qui in contrarium allegari possunt; quia ternarius ille personarum præscriptus est solum Jure positivo humano, quo Princeps Supremus, utpote à se, vel Antecessoribus condito, non ligatur: cons. non prohibetur per se loquendo in talibus causis Judicis simul, & Actoris, vel Rei personam sustinere.

Dub. 2. an Judex Papæ, vel Principe inferior possit in causa propria judicare, vel jus sibi ipsi dicere? *R.* regulariter non posse. Ita Abb. in *c. 12. b. t. n. 6. Decius ibid. n. 6. Pirh. n. 74. Wiest. n. 75.* & sumitur ex *can. inter querelas 27. junct. Gloss. V. propria caus. 23. q. 4. l. qui jurisdictioni 10. ff. de Jurisdic. & l. un. C. ne quis in sua caus. &c.* Ratio est, quia in propria causa Jus dicens, propter naturalem affectionem ad eam, merito est suspectus, nisi suspicionem hanc purget dignitas, uti purgat in Judice supremo. Proceditque hoc etiam de Arbitro, ita quidem, ut non tantum sententia Judicis, sed etiam arbitrium in propria causa prolatum invalidum sit, ut habetur *l. si de re sua 51. ff. de recept. qui arbitr. & notat ibid. Gloss. V. imperare, Decius in c. 12. b. tit. in fin. Pirh. n. 77. Wiest. l. cit.*

Dixi autem regulariter; nam plures sunt casus, quibus inferior Judex legitime procedit in causa, quæ ipsiusmet est, aut esse videri potest. Veluti 1. in ijs, quæ sunt Jurisdictionis voluntariæ; nam in his, ut quis publicam simul, & privatam personam sustineat, permittunt Jura, ut patet ex *l. si consul 3. ff. de adoption. & l. apud filiumf. 13. ff. de manum. vindict.* ubi statuitur emancipari, & in adoptionem dari aliquem apud seipsum posse. Excipiuntur ij actus, qui specialem causæ cognitionem exposcunt, qualis est confirmatio donationis excedentis 500. solidos. *P. Wiest. hic n. 76.*

2. Si factum, e. g. injuria, ipsi judici illata, sit notoria: ubi tamen quoad irrogationem poenæ est distinguendum, an injuria illata sit judici quæ tali, an qui talis est. *Si primum*, decernere in injuriantem potest

rest vel ordinariam, si talis legibus, aut consuetudine taxata sit, vel si taxata non sit, arbitriam, modò illa non ad vindictam privatam, & interesse ipsius iudicis, sed ad publicam sit inferenda. Abb. in c. 12. h. tit. n. 8. in fin. Decius ibid. n. 6. Gaill. l. 1. obs. 39. n. 4. Pirh. hic n. 75. Wiest. n. 77. Ratio est, quia cum talis injuria respiciat non tam personam, quam officium & potestatem Judicis, Judex in ea judicans magis alienam causam, quam propriam tractasse censetur. Si secundum, arbitrariam quidem irrogare non potest; quia esset Judex in causa propria: potest tamen eam, quæ Lege, vel consuetudine taxata est. Abb. l. cit. n. 9. Gaill. obs. 39. cit. n. 1. § 2. Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 13. & excipitur add. & in c. 12. cit. n. 3. Wiest. l. cit. Ratio est, quia cum hujusmodi poenam in se notoriè delinquenti infligit, re ipsa potius executor Juris, quam Judex est, adeoque causa suspicionis cessat.

3. Episcopus, vel alius similis Prælatus judicare potest in causa suæ Ecclesiæ: ubi tamen est distinguendum, an causa directè, & principaliter spectet ad ipsam Ecclesiam, & Dignitatem Episcopalem, an ad Episcopi ipsius, eique similis Prælati personam. Si primum, potest Episcopus in ea causa esse Judex, ut rectè Gloss. in c. Romana 1. V. punire de penis in 6. Abb. in c. 34. de appell. n. 8. Barb. in c. 12. h. tit. n. 6. Laym. ibid. n. 4. Pirh. hic n. 76. Wiest. n. 79. advertunt: notant tamen cit. DD. eundem hoc casu recusari posse à partibus, tanquam suspectum, ob præsumptionem singularis affectionis erga suam Ecclesiam. Si secundum, non potest esse Judex, ut cum Abb. in c. 12. cit. n. 9. cæteri supra relati. Ratio disparitatis est, quia quando emolumentum, vel damnum causæ ad Prælatum pertinet suo nomine, censetur Jus dicere in causa propria, in aliena autem, quando Jus dicit in causa, quæ principaliter ad Ecclesiam suam spectat.

4. In causa competentia, sive quando Judex rationabiliter dubitat, an Jurisdictionem, quam habet, se extendat ad causam perlatam ad suum Tribunal; nam de hoc cognoscere Judex ipse, qui dubitat, potest. Gloss. in l. si quis 5. V. estimare ff. h. tit. Felin. in c. 20. de rescript. n. 18. Gaill. l. 1. obs. 34. n. 1. Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 13. § 14. Pirh. hic n. 78. Wiest. n. 80. & aperte constat ex l. quacunquæ 2. ff. si quis in jus § c. & l. si quis cit. ubi dicitur: Prætoris est estimare, an sua sit Jurisdictionem. Ratio est, quia hujusmodi causa, licet propriæ similis sit, revera tamen non est propria, cum ejus commodum, & utilitas ad Judicem non pertineat. Accedit, quia prævia ejusmodi cognitio necessaria est. ut judicandi munere ritè fungi Judex possit. Procedit autem hoc regulariter; nam triplici casu cognoscere de Jurisdictione,

ne, in controversiam tracta, an sua sit, nequit. 1. quando objicitur defectus fugillans personam ejusdem, v. g. quòd sit excommunicatus, infamis, Jurisdictionis incapax. 2. quando reculatur ut suspectus, nisi exceptio suspicionis sit frivola. 3. si Judex, cujus Jurisdictionem dubia est, ex causæ cognitione notabile emolumentum e. g. magnæ quantitatis sportulas percepturus est. Sed his & alijs pluribus proprius recurret locus Tit. 28. & alibi.

Dub. 3. an acta Judicij, & sententia lata à Judice solum existimato, sive qui Jurisdictionem caret, vel eam, quam habet, quacunquæ ex causa excidit, valida sint? Videtur tenenda sententia negativa ob sequentes rationes. 1. quia ejus acta invalida forent, si error non interveniret. Ergo etiam invalida sunt, errore stante; non enim apparet, unde Judex tali casu acquirat Jurisdictionem: nam hanc illi non dat error; quia absurdum est Jus, quod æquum, bonumque est, ex erroribus nasci: non partes coram eo litigantes; quia privati Jurisdictionem dare non possunt, & si possent, hoc casu ob ignorantiam defectus non censerentur conferre: non denique Superior; quia hic in impedimento Jurisdictionem tollente sæpe dispensare non potest, & si possit, ignorans ob defectum consensûs non censetur hoc casu dispensare. 2. si valerent ejusmodi acta à Judice tantum existimato, etiam Clericus, qui per affectuionem alterius Beneficij incompatibilis amisit Parochiam suam, adhuc validè administraret Sacramenta; contrarium non obscure deciditur c. dudum 54. princ. v. in sua quoque de elect. ubi dicuntur per illum Parochianorum animæ damnabiliter deceptæ, & dispendium passæ. 3. si interveniente errore circa Judicem, & ejus Jurisdictionem, sententia ab eo lata, aliæque acta valida adhuc forent, vix unquam, imò nunquã ob defectum Jurisdictionis forent invalida; quia nemo sibi aut in foro externo, aut in interno facile Jus dici petit, nisi ab eo, quem judicabat præditum sufficienti Jurisdictione. 4. si error communis Jurisdictionem tribuit, valida essent absolutiones collatæ à Clerico non Sacerdote, imò Laico, & faminâ casu, quo per errorem haberentur pro Sacerdotibus. Sequela est contra communem DD. & ipsius Ecclesiæ sensum. Ergo &c.

Sed his non obstantibus, omnino tenendum est, quòd acta, & sententiæ pronuntiatæ à Judice, qui revera Judex non est, si probabilis, & publico, seu communi populi errore talis esse existimatur, sint valda. Ita communiter DD. Sumitur 1. ex L. Barbarius 3. ff. de Offic. Prætor. ubi valida pronuntiantur acta apud Barbarium, assumptum ad Officium Prætoris, quamvis nulliter, quòd servus esset, communi tamen errore existimatus liber: quæ Lex suo modo canoni-

zata videtur *can. infamis 1. §. veruntamen causi. 3. q. 7.* ubi pronuntiatur firmitatem rei iudicata tenere sententiam, pronuntiatam à servo, qui cum putaretur liber, Jurisdictionem delegatam accepit. 2. *arg. c. ad probandum 24. de sent. & re iudic.* ubi Innocentius III. precipit cassari, seu ut *Gloss. ibid. V. cassata* explicat, cassam, sive irritam declarari sententiam ex ratione, quod unus ex Delegatis Judicibus, qui eam protulerunt, Excommunicationis vinculo esset publicè innodatus. igitur si ejus Excommunicatio publicè nota non fuisset, sententia cassa, sive irrita declaranda non fuisset. 3. *ratione*: quia tali casu Resp. vel Ecclesia propter utilitatem publicam supplet defectum Jurisdictionis necessariz ad valorem actorum, & sententiarum Judicialium, atque ipsarum etiam absolutionum Sacramentalium.

Dixi autem *probabili errore*: aliud esset, si gesta essent à Judice existimato per crasum, & supinum, aut ex liquidis & manifestis Juris ignorantia provenientem errorem: qualis esset, si is, qui sententiam protulit, in eo loco, ubi protulit, publicè damnatus, vel denunciatus esset de aliquo impedimento, ob quod incapax esset officij Judicis; nam talis error, vel ignorantia scientiz equiparatur, cons. vitium sententiam dicentis non tollit. *Abb. in c. 13. de rescript. n. 12. Felin. ibid. n. 5. Sanch. l. 3. de Matr. D. 22. n. 9. Schildere de Princ. form. conscient. tr. 2. c. 3. n. 36. Pirh. hic n. 84. Wiest. n. 83.* Addidi *communi errore*, & *publico*; non enim sufficit unius, vel alterius, aut paucorum error, sed debet esse communis, cui necesse sit subvenire, supplendo defectum Jurisdictionis, ut colligitur ex *l. Barbarius cit.* & notat *ibidem Gloss. V. reprobari*, ubi ait: *circa factum error communis facit Jus.* Ratio est, quia suppletur ob utilitatem publicam. Erit autem communis error, si impedimentum, quo laborat Judex, saltem in eo loco, ubi Judicij acta exercentur, occultum sit, licet publicum sit in alio loco, præsertim ita distante, ut ejus notitia verosimiliter ad locum, in quo impedimentum occultum est, pervenire non possit. *Sanch. n. 9. cit.* Imò ut idem *Sanch. n. seq.* addit, talis error habendus est, etsi in eodem loco, ubi Judex pronuntiat, impedimentum publicum fuerit, si tantum temporis intercesserit, ut jam ab hominum memoria lapsum sit, & communiter nunc ignoretur.

Sic explicata responsioni non obstant Argumenta opposita. *Ad 1.* ejusmodi Judicij existimato tali casu Jurisdictionem tribuit Ecclesia, vel Resp. favore non tam ipsius erroris, quam publica necessitatis, aut utilitatis, cui sic consuli suadet benignitas, & sollicitudo Ecclesiz in fideles, & Reip. in subditos. *Ad 2.* respondet *Gonzal. in c. citi. n. 6.* verba illa *cap.* non habere auctoritatem Juris, quia sunt verba partis referen-

tis; relative solum proposita à Pont. vel si contendas Juris vim illis tribuendam, dic cum *Abb. ibidem n. 20. Sanch. n. 14.* & alijs defectum Jurisdictionis eo casu fuisse notorium, ac proinde communem populi errorem non intervenisse. *Ad 3.* patet ex dictis; nam ut defectus Jurisdictionis suppleatur, error privatus non sufficit, sed communis requiritur, qui tamen non ita obvius solet contingere. *Ad 4.* Ordo Sacerdotalis, & sexus virilis ad valorem Sacramentalis Absolutionis Jure Divino requiruntur; non potest autem Ecclesia suppleri defectum alicujus, quod Jure Divino requiritur. *Dub. 4.* an ad hoc, ut gesta ab existimato Judice in utroque foro sint valida, necessarius sit ei titulus coloratus, seu à legitimo Superiore, quamvis invalide, collatus, aut valide quidem collatus, sed postea extinctus? *Affirmant Innoc. in c. 44. de elect. Joann. Andr. ibid. n. 23. Abb. n. 11. Navar. Man. c. 9. n. 11. Covar. pract. qq. c. 19. n. 9. Sanch. D. 22. cit. n. 45. §. 50. Pirh. hic n. 84.* & plurimi alij præcipui nominis Interpretes & DD. quibus si verborum corrici velimus inhaerere, aperte favere videtur *can. infamis 1. veruntamen*, & *l. Barbarius cit.* nam illo sententia servi sustinetur, quod data sit ipsi Jurisdictione ex delegatione, sive legitimi Superioris commissione; hæc verò Barbarij acta non reprobandur, quod Præturam accepit à populo Romano, qui etiam servo potuit decernere hanc potestatem.

Sed si *l. cit.* mentem, & rationem velimus attendere, non improbabili, imò probabili, & ut Fulgofus, quamvis adversa partis patronus, in *l. cit.* loquitur, in consultando, & judicando tenenda sententia est negativa, quam etiam defendunt *Abb. in Clem. dudum 2. de sepult. n. 25. Felin. in c. 1. de fidi instrum. n. 1. Schildere c. 3. cit. n. 42. Dian. p. 3. tr. 4. resol. 122.* & alibi, *Gobat Exper. tr. 7. n. 108. Wiest. hic n. 88.* juxta quos acta Judicis existimati, quantumvis is careat titulo colorato, valent. Ostenditur ex ratione *l. Barbarius cit.* quia hæc Lege fuerunt approbata Barbarij acta, quia *populus Romanus eidem* (manumisso) *Præturam decernere potuisset*, & quia *humanus est*, hujusmodi acta sustineri ob favorem publicum, & ad evitanda plurima mala, atque incommoda, quæ gestorum revocatio secum traheret. Atqui ratio hæc æquè militat casu, quo abest titulus coloratus. Ergo &c. 2. non magis sustineri debent acta publica propter auctoritatem ea scribentis, quam sustineri debeat sententia publica propter auctoritatem judicantis. Atqui scriptura pro publico Instrumento habetur, etsi eam scribens sufficienti auctoritate instructus non fuerit, ut patet ex *Novell. 44. c. 1. §. fin.* ubi sustinentur Acta plurium sibi substitutorum à Tabellionibus, etsi Tabelliones tantum habue-

huerint potestatem sibi substituendi unum, ac proinde ultra unum substitui non habeant titulum coloratum. 3. Testamenti valori non officit, etsi in eo adhibitus sit pro teste servus, modò illius conditi tempore pro libero communi errore sit habitus, neque requiritur titulus coloratus, ut colligitur ex *l. testes 1. C. de testam.* cujus verba generalia sunt. Ergo neque requiritur titulus coloratus in Judice. 4. Jurisdictio sine titulo colorato acquiri potest ex consuetudine, & præscriptione. Ergo etiam occasione erroris communis per dispositionem Legis.

Ex quo planè corrui fundamentum partis adversæ; etsi enim *l. Barbarius*, & *§. veruntamen cit.* fiat mentio tituli colorati, non tamen requiritur, ut semper adsit, cum sine illo procedat ratio, ob quam *l. cit.* valida agnoscuntur acta Judicis existimati.

22 Dub. 5. In quibus casibus procedat doctrina hæcenus tradita? *u.* procedit in pluribus casibus, maxime in sex subsequenti-
 bus. 1. Valent acta Episcopi, vel alterius Prælati, cujus electio propter quocumque Juris humani impedimentum fuit nulla, si ejus nullitas publicè ignoretur. P. Wiest. *hic n. 89.* 2. Valent Absolutiones collatæ à Sacerdote, & coram eo celebrata Matrimonia, etsi verè Parochus non sit, quia vel intrusus, vel ad animarum curam ab Episcopo non approbatus, modò pro legitimo Parocho communiter sit habitus. Gobat, Wiestner *l. cit.* 3. Eadem acta, sententiæ, & absolutiones subsistunt, quantumvis Episcopus, vel alius Prælati excommunicatus, suspensus, vel Jurisdictione, & ipsa Prælatu-
 rà, & Beneficio, vel Officio privatus fuisset, modò communi errore existimetur adhuc præditus Jurisdictione sufficienti. Wiest. *l. cit.* 4. Ea ipsa valebunt, quantumvis impedimentum unus, vel alter sciverit, modò ij, à quibus gesta sunt, pro veris Judicibus communi errore sint habiti; quia Leges non privatam, sed communem æstimationem attendunt. Wiest. *l. cit.* 5. Imò valori à se actorum non oberit mala fides ipsius Judicis, Parochi, aut Confessarij, scientis se carere Jurisdictione, modò communi errore existimetur hac præditi; quia Beneficium *l. Barbarius*, & *§. veruntamen cit.* non est datum in favorem Judicis, sed boni publici, quod plurimum pateretur, si stante communi errore, valori actuum obesset mala fides Judicis &c. 6. Denique eadem acta valent, etsi una, vel utraque pars sciat, Judicem, coram quo agunt, aut Parochum, coram quo contrahunt matrimonium, legitima potestate instructum non esse, modò communiter habeatur pro vero Judice, aut vero Parocho, ob eandem rationem. Excipitur Absolutio Sacramentalis; hanc enim siquis extra mortis articulum peteret à Sacerdote, qui communiter creditur sufficienti Jurisdictione instru-

ctus, sed quem ipse scit eâ instructum non esse, non absolveretur validè, non quidem ex defectu Jurisdictionis in absolvente (quia istam ei hoc casu dat Ecclesia defectum supplens ob errorem communem) sed quia peccaminosa sua petitione, & inde orta indispositione, obicem ponit validæ administrationi Sacramenti. Sanch. *l. 3. de matr. D. 22. n. 44.* & apud hunc Navar. Capua, Lopez &c.

Quæritur 3. quis Actor, & Reus esse possit, vel debeat? *u.* de utroque generalis est Regula, agere in judicio, & conveniri in eodem posse omnes, & solos illos, qui legitimam personam standi in Judicio habent: quales sunt homines liberi, masculi, majores &c. Discrimen tamen aliquod faciendum est inter Actorem, & Reum; nam multi, qui Actores esse non possunt, stare in Judicio ut Rei possunt vel in persona propria, vel alienâ: de quibus in sequentibus disputabitur. Porro in Judicio stare nequeunt

1. *Infantes, furiosi, amentes, surdi, & muti, uti & prodigi*: pro quibus tamen agendo, & defendendo Judicium suscipiunt Tutores, vel Curatores *l. gerere 1. §. sufficit 2. in fin. ff. de administr. & peric. tutor. l. his qui 12. §. fin. ff. de tutor. & curat. l. curatores 1. C. de curat. furios.*

2. *Servi propriè dicti in causa pecuniaria l. servus 6. C. h. tit.* Ratio est, quia quoad actus Civiles pro mortuis habentur *l. quod attinet 32. ff. de R. J.* Dixi *Servi propriè dicti*; nam impropriè dicti servi, ut sunt coloni fundo colendo adscripti, & Originarij, vulgò *Labaigue Bauren* licet in aliquibus cum veris servis similitudinem habeant, quia tamen revera sunt homines liberi, non prohibentur stare, & agere in judicio. Brunnem. in *l. servus cit. n. 6.* quia in his cessat ratio, cum propria bona habeant, circa quæ agere, & conveniri possint. Ad didi in *causa pecuniaria*; nam alijs in causis admitti aliquando possunt etiam servi propriè dicti. Et 1. quidem in criminalibus; nam in his, si atrocitas criminis, quod in Judicium venit, ita exposcat, etiam servi quandoque audiuntur *l. vix certis 33. ff. h. tit.* 2. in causis liberalibus, & statûs, ubi de hoc ipso, an quis servus sit, disputatur, ut si libertas servo relicta sit in testamento, & dominus tabulas testamentarias supprimat: nam eo casu agere etiam contra dominum suum potest *l. vix certis cit.* 3. in causis, quæ concernunt utilitatem publicam; nam in his agere, & defendere licitum est cuicumque, qui Jure naturali non est inhabilis.

3. *Pupillus sine autoritate Tutoris*; 25 nam ex istius arbitrio operationes ejusdem Legales pendent *l. si cum essent 1. C. qui person. legit. stand. in judic. hab.* Et hinc si qua actio in Judicio ex parte pupilli proponenda, vel sustinenda sit, Tutor ipse su-

bibit Judicium loco pupilli, vel iste saltem autoritate Tutoris *l. si cum esset cit. & l. seq. l. genere 1. & l. seq. ff. de admin. & peric. tutor. Gaill. l. 2. obs. 108. n. 8. Passerin. in c. fin. h. tit. in 6. n. 34. Pih. hic n. 13. Wiest. n. 31.* Et hinc si in Judicio pupillus compareat, excipere contra eum Adversarius potest, tanquam contra inhabilem, & petere, ut probet se autoritate Tutoris hoc facere. *Excipiuntur 1.* causa criminales; nam in his ob publicum Reip. bonum, quod crimina plesti exigit, etiam pueri audiuntur, si aliter delictum probari nequeat. *Excipiuntur 2.* causa momentaneæ possessionis, in qua vel agitur de restitutione spoliij, vel de possessione interimistica, seu summarissimo possessorio; quia hujusmodi actiones exerceri per quamcunque personam possunt *l. fin. C. qui legit. person. standi* *Esc.* ergo etiam per pupillum sine tutore. *Donell. enucleat. l. 17. c. 4. litt. O. & duab. seqq.* *Excipiuntur 3.* quæcunque alia causa, si Adversarius eum non removeat contra ipsum excipiendo; nam si in tali casu, & causa pupillus, vel minor vincat, licet sine autoritate Tutoris contenderit in Judicio, sententia sustinetur, ne quod in favorem eorundem est introductum, in odium illorum detorqueatur. *Donell. l. cit. litt. N.*

²⁶ *4. Minor 25. annis sine autoritate Curatoris l. clarum 4. C. de auth. prestand.* Si Curatorem non habeat, ad litem dandus est ipsi Curator etiam invito *§. item inviti 2. Inst. de Curatorib.* cujus tamen officium lite finita cessat *§. fin. Inst. de author. tutor.* Proceditque hoc in causis tam Civilibus, quam criminalibus; quia in neutris personam legitimam standi in Judicio habet *l. clarum cit. Gaill. l. 2. obs. 108. n. 1.* Estque Curator ad litem pupillo, & minori ita necessarius, ut sententia contra ipsum Curatorem, vel Tutorem deslitutum pronuntiata, tanquam contra indefensum lata, sit ipso Jure invalida. *l. acta 45. §. contra 2. & l. contra 54. princ. ff. de rejudic.* Pro ipso tamen lata sustinetur *l. non eo minus 14. ff. de procurat.* ubi etiam additur ratio: *quia minoribus etas in damnis subvenire, non rebus prosperè gestis obesse consuevit.* Imò etiam contra eundem lata valebit in ijs casibus, in quibus agere, & conveniri sine Curatoris autoritate potest. Tales autem sunt *11.* maxime, prout illos recenset *Franc. in c. fin. h. tit. in 6. n. 64. & seqq. Passerin. ibid. n. 4. & seqq. Pih. hic n. 14. Wiest. n. 33. & 34. & alij.* Et quidem *1.* si *20.* etatis anno impleto, veniam etatis impetravit *l. omnes 2. C. de his, qui ven. etat. Esc. 2.* in causa momentaneæ possessionis, ut supra dictum est de pupillo. *3.* si minor querelam porrigat de thoro violato *l. si maritus 15. §. Lex Julia 6. ff. ad Leg. Jul. de adult.* qui casus contingere potest etiam in minore *14.* annis, si contingat, quòd ma-

litiâ supplente etatem contraxerit. *Passerin. n. 64. cit. 4.* in causa alimentorum *l. pupillus 1. C. de aliment. pupill. prest.* quod verum est, ubi periculum est in mora, nec adest tempus dandi Curatorem; nam ubi Curator dari potest, dari debet etiam minori pro alimentis volenti agere, vel respondere. *Passerin. n. 67. 5.* Cum minor de Castrensibus, aut patris testamento litem agit. *Innoc. in c. ex parte de restit. spoliat.* quem citat, & sequitur *Passerin. n. 69. 6.* in prapatorijs ad Judicium; quia Curatoris autoritas ante contestationem litis, à qua Judicium incipit, non requiritur. *Passerin. n. 71. & apud hunc Bald. in l. bonorum 1. C. qui admitt. ad bonor. possess. Esc. n. 3. 7.* si minor sine Tutore, vel Curatore contrahens cum aliquo juret se esse majorem, & postea ex tali contractu oriatur controversia; nam hanc sine Curatore prosequi potest, quia in hoc casu persona ejus habetur pro legitima. *Passerin. n. 76. 8.* quoties in causis civilibus minor absque Tutore, vel Curatore juravit, gestis, vel in judicio gerendis non contravenire. *Passerin. n. 77. & hoc teste communis opinio,* quæ ubique de consuetudine servatur; nam Juramentum supplet defectum Curatoris. *9.* si causa sit spiritualis, ut matrimonialis, beneficalis, decimales &c. *fin. h. tit. in 6. & ratio est,* quòd cum Jus Canonicum minores pubertatem adeptos agnoverit habiles ad matrimonia, Beneficia, & alia Jura spiritualia obtinenda, etiam censuit eosdem à Judicio super iisdem, per se, vel per Procuratorem subeundo, non removendos, salvo tamen beneficio restitutionis in integrum, si minor in tali judicio læsus sit. *Passerin. n. 32. 10.* si in Judicium deducatur causa connexa cum spirituali, ut si lis moveatur minori super dote ratione matrimonij à se contracti debita, vel si controvertatur super rebus Beneficalibus, aut Jure Patronatus, quod annexum fortè est Beneficio, quòd minor obtinet. *Ancharan. in c. fin. cit. h. tit. not. 2. Franc. ibid. n. 3. Passerin. n. 16. & seqq.* Ratio est, quia quòd Jure est dispositum in causa principali, censetur etiam dispositum in dependentibus ab illa, sive connexis cum eadem, cum hæc veluti accessoria assumant naturam principalis, eamque sequantur. *11.* denique in quibuscunque alijs causis, in quibus consuetudo legitime præscripta, aut statutum legitime conditum concedit minori potestatem sine interventu Curatoris litigandi in Judicio; quia quòd requiratur autoritas Curatoris, solum habetur Jure positivo, cui derogari per consuetudinem, & statutum legitime factum potest. *Passerin. n. 81. apud quem videri plures exceptiones possunt.*

Dub. an sine Curatore in causis spiritualibus stare in Judicio possit etiam minor impubes? *4.* negativè; sed dandus eidem

eidem est Curator, qui loco illius litem prosequatur, ut decimum est *c. fin. h. tit. in 6. Proceditque hoc 1.* etiam de eo, qui ex dispensatione Papæ impubes obtinuit Beneficium Ecclesiasticum; non enim propterea super eo, vel ejus Juribus sine Curatore agere, aut respondere in Judicio potest, ut rectè Ancharan. *in c. fin. cit. n. 4. Franc. ibid. n. 2. Passerin. n. 35. Pirh. hic n. 16. Schambog. n. 15.* notant, & colligitur ex *c. fin. cit. §. si verò*, ubi disertè habetur, impuberi, si in Beneficiali, vel alia spiritali causa litigare velit, Curatorem ad litem à Judice Ecclesiastico deputandum. Ratio est, quia dispensatio est strictæ interpretationis. Igitur etsi Papa cum tali dispensaverit in ætate requisita ad Beneficium, non tamen censetur dispensasse circa liberam ejus administrationem, ut per se possit super illo agere in Judicio sine Curatore. *Procedit 2.* etiam si alium Tutorem legitimum, testamentarium, vel datum habeat; nam ejusmodi Tutor se immiscere in causis Ecclesiasticis, & quæ his annexæ sunt, nequit, utpote cui potestas solum data est ad curandas, & defendendas res patrimoniales, ac temporales pupilli sui, quæ proinde ad administrationem negotiorum Ecclesiasticorum extendi non debet. *Pirh. hic n. 16. not. 4. Schamb. n. 16.* Porro hujusmodi Curator ad litem impuberi in causis spiritalibus dari ex *c. fin. cit. præscripto 1.* potest ab Episcopo, & ejus Vicario. **2.** à Sedis Apostolicæ Delegato, vel ejus Subdelegato, si coram ipso causa sit ventilanda. **3.** probabiliter etiam à Delegato Legati à Latere, vel alterius etiam inferioris Ordinarij, si lis ab ipsis sit decidenda *arg. l. fin. §. sed si quis 1. C. de adm. nist. tutor.* ubi generaliter, & indistinctè dicitur, quòd quilibet Judex, coram quo causa vertitur, possit ei, qui legitimam personam standi in Judicio non habet, dare Curatorem ad litem coram eo agendam. Et hinc si hujusmodi minor impubes, etsi Clericus, super causa temporali litiget coram Judice Laico, quia v. g. Actor est, qui forum rei sequi debet, si Tutorem universalem non habeat, ad hujusmodi litem ei Curatorem dabit Judex Laicus, coram quo litigat, non Ecclesiasticus, cui aliàs subest, ut *l. cit. n. 41.* notat Passerin. & alij apud ipsum. Neque obstat, quòd aliàs ille, cui datur Curator etiam ad litem, debeat esse de Jurisdictione ejus, qui dat Curatorem; nam ut Passerin. *n. 42. §. seqq.* notat, hoc solum verum est, quando datur Curator universalis, non quando particularis ad certam causam, vel litem; hic enim dari potest ab eo Judice, coram quo litigatur.

28 **5.** *Filiusfamilias*: in quo tamen est distinguendum, contra quem agat, contra patrem, an contra extraneum. *Cum patre* litigare si velit, indiget venià à Prætoze obtentà *l. generaliter 13. ff. de in jus vocand.*

quæ eidem concedi non solet, nisi vel de ipsa patria potestate, vel de patris officio quoad alimenta v. g. præstanda, vel de peculio castrensi, aut quasi, vel de causis spiritalibus controversia moveatur *can. queritur 36. caus. 2. q. 7. c. non est 11. de sponsal. l. lis nulla 4. ff. h. tit. l. nec filium 9. C. de patr. potest.* Expediit tamen, & maximè curandum, prout rectè Brunnem. *in l. lis nulla cit. n. 3.* ut hujusmodi lites inter privatos parietes sopiantur magis, quàm ad Judicium deferantur cum aliorum scandalo. *Si cum extraneo* litigare cogitur filius, regulariter opus est consensu Patris, saltem generali, ut agere, & defendere se in judicio possit, etsi major sit annis **25.** Constat ex *c. fin. §. in hujusmodi h. tit. in 6. & l. fin. princ. C. de bon. quæ liberis* &c. ubi statuitur, quòd filius in bonis maternis, in quibus pater usufructum habet, sine illius consensu non possit agere. Necessarius est autem illi consensus patris, non tam ob aliquod istius præjudicium, quàm ob judicij solemnitatem, quæ non patitur filium, in judicio sine consensu patris audiri. *Durand. in Specul. tit. de actore §. 1. n. 22. Laym. in c. fin. h. tit. in 6. n. 5. Passerin. ibid. n. 108. Pirh. hic n. 18. Wiest. n. 36.* Dixi autem regulariter, & in causa propria; nam alieno, puta, tutorio, curatorio, procuratorio nomine agere, & respondere filius, in Judicio sine patris consensu potest, modò major sit **25.** annis, ut constat ex *c. qui generaliter 5. §. nedum 1. & §. fin. de procurat. in 6. Pirh. hic n. 18. König n. 33. Wiest. n. 37.* Deinde non desunt casus, quibus etiam suo nomine sine consensu patris agere, & respondere filius, potest. Et horum complures enumerat *Gloss. in c. fin. cit. V. regulariter. Durand. in Specul. tit. de actore §. 1. n. 22. §. 23. Franc. in c. fin. cit. §. fin. n. 4. §. seqq. Laym. ibid. n. 5. Passerin. n. 95. §. seqq. Pirh. hic n. 18. §. 19. Schambog. n. 7. König, Wiest. l. cit.*

Præcipui sunt. **1.** si lis sit de bonis **29** Castrensibus, vel quasi Castrensibus filij. *l. miles 4. §. actionem 1. ff. de Castrens. pecul.* quia horum administrationem plenissimam habet, & eorum comparatione instar Patrisfam. censetur *l. verba 1. §. fin. & l. seq. ff. de S. C. Maced.* **2.** si Pater longius absit, aut dementia labore, aut aliàs periculum in mora versetur *l. si longius 18. §. si filius 1. ff. h. tit.* **3.** in præparatorijs Judicij usque ad contestationem litis exclusivè; præparatoria enim ad Judicium non indigent interventu legitimæ personæ, sed sola litis contestatio, à qua Judicium incipit *l. si cum dotem 22. §. eo autem tempore 5. ff. solut. matr. l. fin. princ. §. filius C. de bonis, quæ liberis* &c. **4.** in momentanea possessione; nam in hac agere, & conveniri etiam pupillus sine autoritate Tutoris, & minor sine autoritate Curatoris potest, ut dictum est supra *n. 25. §. 26. 5.* quando agitur de

thoro violato l. si maritus 15. §. Lex Julia 6. & l. inter liberas 6. §. filiusf. 2. ff. ad Leg. Jul. de adult. 6. in his, quæ extraordinario officio Judicis explicantur l. cum filiusf. 17. ff. de reb. credit. junct. Gloss. in l. honorum 1. C. qui admitti §c. 7. secundum aliquos in causis bonorum adventitiorum, quorum administratio ad patrem non spectat, & in quibus ususfructus ei non acquiritur. Sed probabilius est contrarium; quia consensus patris requiritur non ob præjudicium patris, sed ad integrandam personam filij. in judicio, qui etiam hoc casu censetur non habere personam integram, cum casus iste exceptus non sit. 8. in causis spiritualibus, & quæ ab his dependent, modò sit pubes c. fin. §. ult. h. tit. in 6. & ratio est, quia ad bona, & res spirituales, ac cum his connexas patria potestas se non extendit. 9. denique in causa personali l. tam ex contractibus 37. ff. h. tit. l. denique 3. §. sed utrum 4. ff. de minor. l. filiusf. 39. de O. §. A. in qua causa si pronuntietur adversus filium. videndum, an peculium habeat, vel non. Si nullum habet peculium, sententia tum demum executioni dabitur, quando factus fuerit Paterf. Si peculium habet, ex illo solvetur, etiam si profectitum illud fuerit; nam pater actione judicati de peculio tenetur l. licet 3. §. ibidem scribit 11. ff. de pecul. l. patri 27. princ. ff. de minor. Struv. exercit. 9. n. 6.

30 6. *Mulieres*: ubi tamen distinguendum est inter causas Civiles, & Criminales; nam in Civilibus invitæ personaliter ad Judicium trahi non permittuntur; si tamen velint, agere, & respondere in eo possunt. In criminalibus non quidem permittuntur agere, vel accusare; si tamen atrocis alicujus criminis reæ sint, invitæ in judicium trahi possunt. Ita c. mulieres 2. h. tit. in 6. ubi quod contra hanc Constitutionem judicialiter attentatum fuerit, ipso Jure irritum dicitur. Dixi 1. invitæ in causis Civilibus personaliter ad Judicium trahi non posse: proceditque hoc, etiam si reæ sint, ut colligitur ex c. mulieres cit. & ratio est, quia non convenit eas vagari, & virorum cætibz immisceri. Hinc si in aliqua causa lis eisdem intentetur, defensio earum à viris suscipienda, & executio in bonis illarum est facienda. Menoch. de arbitr. l. 1. q. 88. n. 10. Farin. prax. crim. l. 1. tit. 4. q. 27. n. 42. Brunnem. in auth. hodie C. de custod. reor. Dixi 2. si velint, in Judicio agere, & respondere posse. Colligitur argumento ducto ex c. mulieres cit. à sensu contrario, ubi prohibentur invitæ cogi. Igitur volentes venire possunt; neque enim privilegio pro se principaliter constituto uti quisquam compellitur. Excipiuntur c. cit. §. femina 1. Moniales, & alia femina Religiose, ne in detrimentum disciplina, ansa eisdem detur vagandi extra clausuram. Dixi 3. non permitti in criminalibus agere, vel accusare: & hoc

propter verecundiam, & fragilitatem sexus. Excipitur, si suam, vel suorum injuriam prosequantur l. qui accusare 8. ff. de accusat. & l. de crimine 12. C. de his, qui accusare §c. vel si publica utilitas id exposcat l. mulierem 13. ff. de accusat. aut si causa in judicium deducta talis sit, quæ corporalem earum præsentiam exigere videatur. Pirh. hic n. 21. not. 2. Dixi 4. si tamen atrocis alicujus criminis reæ sint, invitæ in Judicium trahi posse. Unde quando Judicium est criminale, videndum, ex quali crimine conveniatur foemina; nam si non valde atrox illud sit, personaliter Judicium, aut carcerem subire non cogitur. Novell. 134. n. 9. & inde sumpta Aub. hodie C. de custod. reor. At criminis atrocioris reæ ad Judicium vocari, & in carcerem detrueri & ipsa potest, modò iste à conversatione virorum separatus sit, ut consuetudine observari alijs cit. notat Farin. q. 27. cit. n. 52. v. limitando.

Dub. an omnibus mulieribus privilegium hoc competat, quòd invitæ in Judicium trahi nequeant? v. hoc intelligendum de mulieribus honestis tantum; nam ad viles, & inhonestè viventes illud non extenditur, ut constat ex Tribunalium praxi, & notat Franc. in c. mulieres cit. n. 1. Laym. ibid. n. 2. Passerin. n. 7. Pirh. hic n. 21. not. 2. Wiest. n. 41. Et hinc licet ad personalem apprehensionem, & custodiam illarum non faciliè, & cum magna circumspectione deveniendum sit, quando sunt foeminae honestæ, & præsertim nobiles, ac illustres; viles tamen, si inhonestè, & luxuriosè vivant, ad Judicium personaliter evocari, & si criminum reæ sint, seorsim tamen à viris detineri non prohibentur. Proceditque hoc non tantum in causis criminalibus, sed etiam in civilibus; nam etiam pro debito civili, saltem si hoc ex delicto descendat, condemnata, si solvendo non sint, incarcerationi possunt.

7. *Excommunicatus* Excommunicatione majore c. intelleximus 7. h. tit. c. à nobis 2. c. exceptionem 12. de except. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6. quibus omnibus textibus statuitur, eum repelli ab agendo per exceptionem à parte, vel ex officio à Judice posse: idque meritò, ut ex hoc Censura Ecclesiastica magis timeatur, excommunicationis periculum evitetur, & ipse Excommunicatus, dum sic excluditur, rubore suffusus, ad humilitatis gratiæ, & reconciliationis effectum facilius inclinetur, ut rectè monet Vivian. in c. intelleximus cit. v. excommunicatus. Proceditque hoc etiam, spectato Jure communi, de Excommunicato non vitando, seu nondum denunciato; nam etiam hic, ut Laym. in c. intelleximus cit. n. 1. cum alijs notat, vel à parte per exceptionem, vel à Judice ex officio repelli potest, non obstante Extrav. ad evitanda à Martino V. in Concil. Constantiens. edita; quia per cit. Extrav. nullus Excommunicato favor concessus est, sed hoc tantum discrimen

men introductum est inter Excommunicatum vitandum, & non vitandum, quod ille ab agendo repelli debeat, hic vero possit, licet non necessarîo debeat. Addidi *spechtato Jure communi*; nam Hæretici in Germania, non obstante, quod excommunicati & ipsi sint, ad agendum tamen sine contradictione passim admittuntur.

33 Dub. 1. Utrum Censurâ hac irretitus solum prohibeatur stare in Judicio ut Actor, an verò etiam ut Reus? Videtur utrumque dicendum; nam 1. ejusmodi Excommunicato prohibita est omnis communicatio cum cæteris fidelibus *can. sicut Apostoli 16. & c. caus. 11. q. 3.* jam autem permitteretur aliqua communicatio, si in Judicio stare posset ut Reus. Ergo &c. 2. Si ut Reus in Judicio stare potest, etiam videtur stare posse ut Actor, saltem per Procuratorem; quia per hunc agendo in judicio non magis communicaret cum fidei, quam reus per illum respondendo. 3. Excommunicatio Judicis denuntiatur, & vitandi acta Judicialia vitantur. Ergo etiam Excommunicatio partis litigantis.

Sed adhibenda est distinctio, an excommunicatus vitandus sit Reus necessarius, an voluntarius. Si necessarius est, h. e. per specialem, vel generalem citationem vocatus, non solum admittitur, sed etiam compelli ad respondendum in Judicio potest, in quacunque causa conventus fuerit. *Suar. de Censur. D. 16. s. 4. n. 1. Gibalin. p. 4. D. 7. n. 274. Gonzal. in c. intelleximus 7. b. tit. n. 5. Laym. ibid. n. 4. in fin. Pirh. hic n. 38. in fin. Schambog. n. 26. Wiest. n. 28. & colligitur ex c. intelleximus cit.* Ratio est, quia alioquin ex contumacia sua reportaret commodum, si vel ob debitum, vel ob crimen conventus, ad respondendum, & alia, quæ Judicio annexa sunt, præstanda cogi non posset. Si verò sit reus voluntarius, & qui non citatus, sed ultro & voluntariè in Judicium venit, pro suo commodo, cum posset non comparere, aut si vocatus quidem est, sed sub conditione si voluerit, aut si commodum ei fuerit comparere, antequam absolvatur ab Excommunicatione, ad respondendum in Judicio non admittitur. *Abb. in c. intelleximus cit. n. 12. Suar. l. cit. n. 12. Barb. in c. cit. n. 20. Pirh. n. 40. in princ. & alij supra allegati.* Ratio est, quia in tali casu Actor, & Reus voluntarius æquiparantur. Et confirmatur; quia *c. intelleximus cit.* loquitur de reo compellendo, & qui ex paritione in Judicio gravamen, & onus sentit. Ergo reum voluntarium hoc ipso excludit; quia non ob Actoris, sed ob suum commodum in Judicio comparat.

Neque obstant Argumenta opposita. *Ad 1.* patet ex dictis; nam ita prohibetur Excommunicato communicatio cum fidelibus, ut tamen per hoc, quod excommunicatus sit, commodum sentire non debeat. *Ad 2.* Excommunicatus per Procu-

ratores comparere potest ut reus, non verò per seipsum ut actor: unde respectu excommunicati Rei locum habet *Regula 68. in 6.* respectu Actoris excommunicati argumentum inde sumptum à sensu contrario. *Al. 3.* negatur paritas; nam Judicis excommunicati acta non valent, quia per excommunicationem privatur Jurisdictione, vel saltem usu ejusdem actuali, vel valido. nihil simile contingit, quando pars litigans excommunicata est; imò actis ab actore non repulso valor apertè adstruitur *c. pia 1. de except. in 6.*

Dub. 2. An aliquando Excommunicatus in Judicio stare possit ut Actor? *34* distinguendo, an sit Excommunicatus vitandus, vel non vitandus. Si sit Excommunicatus non vitandus, etsi peccet ingerendo se, si tamen neque pars contra eum excipiat, neque Judex illum repellat, agere in Judicio potest, neque repelli necessarîo debet, ut colligitur ex hæctenus dictis. Si verò sit Excommunicatus vitandus, regulariter, ut iterum in præcedentibus dictum est, ab agendo repelli debet. Dixi regulariter; nam *Laym. in c. 7. cit. à n. 1. Barbof. ibid. à n. 10. Pirh. hic à n. 38. Wiest. n. 29. Schamb. n. 26.* & plures alij apud istos non paucos enumerant casus, ubi quivis Excommunicatus ad agendum admittitur. Et 1. quidem in causa suæ Excommunicationis *arg. c. ipso Jure 1. de rescript. in 6.* si probare intendat Excommunicationem contra se latam fuisse ipso Jure nullam: secus, si probare velit eam fuisse injustam; tunc enim prius absolvi deberet, cautione præstita, mandatis Ecclesiæ se pariturum. 2. ubi agitur de periculo ipsius animæ e. g. in causa matrimoniali; nam ad istud evitandum, si non ex Jure tibi competente, saltem ex officio Judicis admitti deberet. 3. quando periculum est in mora, ut si debitor ipsius sit fugitivus; tunc enim non agit omnino liberè, & voluntariè. 4. quando impeditur agere sibi alias permessa, ut si impediatur ire Romam ad impetrandum Rescriptum Apostolicum super appellatione; tunc enim agere contra impediens potest. 5. si quis in Beneficio, ad quod ipse jus aliquod habet, instituendus, vel electus confirmandus in eo sit; quia tunc oppositio excommunicati erit necessaria defensio, à qua nullus Excommunicatus repellitur. 6. si agatur de bono publico suæ Ecclesiæ, cujus ipse est membrum, ne indignus ad Prælaturam assumatur. 7. universim admittitur Excommunicatus, quando est actor necessarius. Et hinc etiam casu, quo Excommunicatus non vitandus agere in Judicio cepit, neque repulso est, postea à Reo compelli potest, ut litem ceptam prosequatur juxta *Auth. qui semel C. quom. & quand. Judex Eccl.* quia alias Excommunicato prodesset Excommunicatio, quod esse non debet.

Dub.

Dub. 3. an Excommunicatus possit Actorem se convenienter reconvenire. Ratio dubitandi sumitur à paritate Appellationis, quam interponere, & prosequi non prohibetur, ut dicitur *tit. 15. de Appellat. infra.*

Sed distinguendum est, an reconvenire Actorem suum velit in nova aliqua causa, quæ à causa conventionis est separata, an vero in causa connexa, ut si debitor agat contra creditorem ad restituendum pignus actione pignoratitia directa, & creditor adversus debitorem vicissim agat actione contraria. Si in nova aliqua causa, & cum causa conventionis non connexa, Actorem reus excommunicatus reconvenire non potest. Gloss. in c. intelleximus 7. V. conveniri h. tit. Gonz. *ibid. n. 5.* Laym. *n. 4.* Pirh. *hic n. 39. not. 4.* Wiest. *n. 30.* & novissimè Clarissimus P. Schmier *tr. de Judic. c. 2. n. 148.* Colligitur ex c. cum inter 5. de Except. Ratio est, quia reconventio est reciproca petitio c. significantibus 2. de mut. petit. ideoque in nova causa reconveniendi fit Actor voluntarius. At si causa reconventionis cum causa conventionis connexa sit, & habeat reus conventus aliquid, quod causam, in qua conventus est, sublevar, non obstante Excommunicatione sua, opponere illud actori potest, & sic eundem reconvenire. DD. *citt.* Ratio est, quia ita reconveniendi potius se defendit, quam agit. Est autem Excommunicato permessa omnis defensio necessaria. Ergo &c.

Neque responsionem istam convellit, sed potius confirmat ratio dubitandi allata; nam Appellatio ideo permessa est Excommunicato, quia est defensio necessaria contra gravamen ipsi illatum. Igitur permessa etiam erit reconventio, in quantum est defensio necessaria; non permessa erit, in quantum est actio voluntaria.

36 Dub. 4. quomodo excommunicatus in Judicio respondere debeat, per seipsum, an per Procuratorem? Certum est, quod per Procuratorem à se constitutum respondere possit, ut patet ex c. intelleximus 7. h. tit. idque magis decens est, quam si personaliter compareat in Judicio. Utrum autem compelli possit ad mittendum Procuratorem loco sui, major est controversia. Negant Gloss. in c. cit. V. conveniri. Abb. *ibid. n. 5.* Suar. *de censur. D. 16. f. 4. n. 6.* Affirmant Decius *n. 7.* Imol. *n. 2.* & alij in c. cit. Melius distinguit Laym. *ibid. n. 5.* Pirh. *hic n. 41.* an causa, in qua convenitur, sit ardua, vel non. Si hoc secundum, cogi potest, ut per Procuratorem respondeat, modo idoneum habere possit; si primum, ad constituendum Procuratorem compelli nequit, sed per seipsum comparere, & respondere in Judicio poterit, præsertim si aut Procuratorem pro qualitate causæ idoneum nullum habeat, aut habere quidem possit, sed salarium ei debitum ne-

queat solvere. Colligitur ex c. intelleximus cit. ubi dicitur debet per alium respondere; nam verbum debet in propria significatione acceptum importat necessitatem, seu obligationem respondendi per alium; à propria autem significatione verborum non est recedendum sine urgente necessitate: talis non adest, quando causa non est ardua, & Procurator idoneus facile haberi potest; adest autem, quando causa est ardua, & nullus Procurator idoneus haberi potest, vel si haberi potest, magnis expensis est constituendus. Ergo &c. Conf. ex ratione; nam defensio necessaria nemini est auferenda. Hæc auferretur, si respondere per seipsum non posset, quando causa est ardua, & Procuratorem causæ aptum habere non potest; non autem auferretur, etsi compellatur respondere per Procuratorem in causa non ardua, cum pro similibus partium Procuratores idonei reperiantur. Igitur si causa non sit ardua, comparere, & respondere per Procuratorem debet; si vero ardua sit, & Procuratore idoneo careat, respondere poterit per seipsum.

8. Religiosus: nam hic sine consensu, Prælati in Judicio stare nequit, aut in eodem convenire, vel conveniri, suntque ea, quæ à Religioso sine consensu Prælati expresso, vel tacito fiunt, ipso Jure irrita. Durand. in Specul. *tit. de actore n. 48.* Navar. *Comment. 2. de Regular. n. 64.* Sanch. *l. 6. moral. c. 12. n. 1.* Laym. *l. 4. tr. 5. c. 11. in princ.* Pirh. *hic n. 29.* König *n. 34.* Engi *n. 4.* Schambog. *n. 25.* Wiest. *n. 42.* Proceditque hoc 1. sive tanquam Actor ad agendum, sive tanquam reus ad defendendum in Judicio stare velit; nam etiam ad defendendum se in Judicio licentiâ Superioris indiget. Sanch. *n. 1. cit.* Procedit 2. ut nec per Procuratorem agere, vel defendere se in judicio possit; quia quod quis per se non potest facere, neque per alium potest. Reg. *68. in 6.* Procedit 3. etsi agatur de contractu, quem Religiosus celebravit ante ingressum in Monasterium; nam etiam hoc conveniendum est Monasterium, quamvis libello in personam Religiosi concepto, cum quo antea negotium erat gestum, ita tamen, ut executio in bonis Monasterij fieri nequeat ultra id, quod ex bonis Religiosi sui accipit. Navar. *n. 27.* Sanch. *c. 2.* Procedit 4. etiamsi Religiosus injuriatus, vel aliqua re spoliatus esset, prout Sanch. *n. 5.* colligit arg. l. sed si unius 17. §. ait Prætor 10. ff. de injur. ubi is, qui in alterius potestate existit, si injuriatus sit, in Judicio auditur tantum casu, quo is, cujus in potestate est, præsens non est, nec Procuratorem relinquit. Igitur si præsens sit, aut Procuratorem relinquit, ille in Judicio injuriam suam non potest prosequi, sed vel licentiam ab eo debet accipere, vel actionem ipsi relinquere. Quorum omnium ratio est, quia Religiosus per Professio-

fessionem est mundo mortuus, & non amplius sui juris, sed æquiparatur servo, qui in Judicio stare non valet; aut saltem filiof. qui regulariter contendere in judicio sine patris consensu nequit, ut supra n. 28. dictum est: unde pro eo agere, & respondere debet Monasterium, in quod bona, jura, & actiones suas omnes transtulit.

38 Dub. 1. quibus casibus religiosus agere, & respondere per se, vel per Procuratorem in judicio possit? R. casus hujusmodi esse complures, quos cum alijs DD. enumerant Durand. in *Specul. tit. de actore n. 48. & 49.* Navar. *Comment. 2. de regular. n. 64. & 65.* Azor. p. 1. l. 12. c. 11. q. 9. Sanch. l. 6. moral. c. 12. n. 14. & seqq. Pirh. hic n. 31. König. n. 35. Engl. n. 4. Wiest. n. 43. Sunt autem præcipue sequentes. 1. si obtineat Beneficium Ecclesiasticum, quod annexam habet administrationem aliquam; nam respectu hujus censetur esse sui juris. Igitur pro juribus ejusdem agere, & respondere non minus poterit, quam alius non regularis, ut regula instar tradit Abb. in c. 16. h. tit. n. 1. 2. Si studiorum, & aliorum negotiorum causâ à Monasterio procul absit; tali enim casu, si spolijs, vel injuria illata, aut alterius causâ necessitas exigat, agere in Judicio valet ex licentia Prælati præsumpta: & ratio est, quia concessio aliquo, concessa intelliguntur omnia, sine quibus commode vivi nequit arg. l. si longius 18. §. si filius. 1. ff. h. tit. 3. Si agere velit, ut in religione retineatur, vel ab ea expulsus restituatur, vel ne ei alimenta debita, aut expensâ à Monasterio denegentur, vel de jure, quod habet, ferendi suffragium, sedendi in Choro, vel alio sibi quasito per Professionem, Electionem, Collationem &c. 4. Si proprius Prælatas tanquam dilapidator &c. accusandus sit c. ex parte 11. de accusat. Monet tamen hic König. n. 35. ut accusatus Prælatum suum caveat, ne per talem accusationem plus sibi obsit, quam prosit, cum plerumque causa Prælati aut melior, aut potentior sit. 5. Si contrâ defendendus sit Prælatas proprius incarceratus. 6. Si tuenda causa Monasterij, & Prælatas sit absens, ut commode ejus licentia haberi nequeat, & periculum sit in mora. 7. In causa delicti proprii; nam ex hoc non Monasterium, sed Religiosus delinquens conveniendus est, His casibus religioso subeunti judicium, si peculium à Prælato sibi concessum non habeat, necessarias expensas ministrare Monasterium debet, ne his deficientibus à prosecutione causæ, in qua agere, & respondere eidem Jura concedunt, cessare debeat. Sanch. l. cit. à n. 20. & alij apud ipsum.

39 Dub. 2. quis de Jure agere, vel respondere in Judicio possit, vel debeat nomine Ecclesiæ, vel Monasterij? R. Certum est ad Prælatum hoc pertinere, ut clarè patet ex can. nullam 9. caus. 18. q. 2. & c. edoceri 21.

de rescript. An verò id fieri possit sine consensu Capituli, vel Conventus, ambiguum facit Gloss. in c. edoceri cit. V. debeant, & in c. alia 1. V. legaliter. de Procuratorib. asserens de bonis utriusque, tam Prælati, quam Capituli communibus non posse Prælatum sine consensu Capituli in Judicio vel convenire, vel conveniri: quod etiam videtur probare ratio; nam qui alienare non potest, is nec potest rem in Judicium deducere l. ait Prætor 7. ff. de jur. deliber. ubi Ulpianus §. quid sit 2. ex Labeone, Est enim, inquit, absurdum, ei, cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. Subsum. atqui Prælatas Monasterij, vel Ecclesiæ suæ res immobiles, & mobiles pretiosas sine consensu Capituli alienare nequit, ut patet ex toto tit. de reb. Eccl. non alien. ergo nec super ejusmodi rebus sine ejusdem consensu litigare. Conf. à pari cum Conventu, vel Capitulo; nam ab hoc in causis, quæ ad ipsum, vel Prælatum simul pertinent, sine consensu, & autoritate Prælati actio, aut defensio Judicialis non potest suscipi, ut de eisdem est c. causam 9. h. tit. ergo nec Prælatas illud poterit sine consensu Capituli, vel Conventus.

Sed his non obstantibus dicendum, quòd Prælatas super ejusmodi bonis, & juribus communibus, nisi sit causa majoris momenti, vel administratio in casu aliquo speciali ad Prælatum, & Capitulum pertineat communiter, etiam sine consensu Capituli, vel Conventus in Judicio agere, & respondere possit. Imol. in c. edoceri cit. n. 3. Abb. ibid. n. 6. Felin. n. 2. & 5. Barbof. n. 2. & 3. Gonzal. n. 2. Pirh. n. 24. hic Engl. n. 5. König. n. 27. Schambog. n. 22. Wiest. n. 45. & novissimè P. Schmier tr. de Judic. c. 2. n. 130. Colligitur ex can. nullam 9. caus. 18. q. 2. c. causam 9. h. tit. c. edoceri cit. & c. olim 17. de restit. spoliat. Ratio est, quia qui liberam administrationem, à Lege, vel Jure sibi concessam habent, in Judicio agere, & conveniri possunt l. fin. ff. quod cujusq. univers. nom. & patet in Tutore, qui pro bonis pupilli; in patre, qui pro bonis adventitij filij; in marito, qui pro bonis dotalibus uxoris in Judicio contendere, & conveniri possunt. Atqui Prælatas habet administrationem rerum communium Ecclesiæ, vel Monasterij liberam, seu independentem à Conventu, seu Capitulo, sibi à SS. Canonibus concessam, & quidem plenius, quam v. g. Tutori; quia tota potestas Monasterij tam circa Cultum Divinum, quam reliquas res Monasterij ad Abbatem, vel Prælatum pertinet, ut dicitur can. nullam cit. & alijs textibus. Ergo potest Prælatas sine consensu Capituli, seu Conventus agere & respondere in Judicio.

Dixi t. super bonis, & Juribus communibus: aliud est, si agatur de bonis, & Juribus, quæ à Prælatura bonis prorsus separata, & Capitulo specialiter attributa etiam quo-

quoad administrationem sunt; in his enim agere, & conveniri debet Capitulum, neque opus consensu Prælati habet, nisi causa sit ardua, ut monet Joann. Andr. *in c. 9. b. tit. n. 4. Abb. ibid. n. 5. Laym. n. 4.* & probat ratio supra de Prælato allata. Dixi 2. *nisi arduum & majoris momenti causa sit*: super hujusmodi enim causis nec Prælati sine Capitulo, nec Capitulum sine Prælato contendere, & respondere in Judicio potest, idque ob communicationem, quam Capitulum cum Prælato, tanquam corpus cum suo Capite, habet. Laym. *l. cit.* Pirh. *n. 27. König n. 37. Schamb. n. 22.* Ratio est, quia Prælati ejusmodi res, & Jura etiam administrare non debet sine consensu, vel saltem consilio Capituli. Dixi 3. *nisi administratio in aliquo casu speciali communiter pertineat ad Prælatum, & Capitulum*: quod fieret, quando Prælati unam personam deputat, & Conventus, vel Capitulum aliam, per quas Jura, & bona Collegij, vel Monasterij administrantur, & defendantur; nam tali casu iterum Prælati indigeret consensu Capituli, ut super hujusmodi rebus, & Juribus in Judicio agere, & respondere possit. Pirh. *hic n. 27.* Ratio est, quia, ut supra dictum est, facus agendi in Judicio sequitur potestatem administrandi. Ergo sicut hoc casu potestas administrandi est penes Prælatum, & Capitulum simul, ita penes utrumque indivisim erit potestas standi pro iisdem rebus, & Juribus in Judicio. Hinc pro praxi attendi debet consuetudo Ecclesiarum, quippe quæ potestates hujusmodi augere potest, atque minuere.

Ad rationem dubitandi putant aliqui textum illum duntaxat loqui de hærede, qui adhuc de adeundâ hæreditate de liberat; nam hic sicut alienare, ita & in Judicium deducere ex rebus hæreditarijs nihil potest, quia ante aditam hæreditatem nec dominium rerum illius habet, nec administrationem. Deinde esto, generalis sit textus, Regula in illo asserta locum non habet in ijs, qui alieno nomine in Judicio agunt: patet in Tutore, Procuratore, Patre, qui licet alienare bona pupilli, domini, aut filij adventitia nequeat, contendere tamen pro iisdem in Judicio potest *l. res que 1. C. de bon. matern. & l. cum non solum 8. C. de bonis, que liberis &c.* Ad Conf. negatur paritas; quia facultas agendi in Judicio, ut paulò antè dictum est, sequitur potestatem administrandi, atque potestatem administrandi bona communia Capituli, & Prælati, non Capitulum, sed Prælati habet. Ergo mirum non est, quòd Capitulum agere super iisdem nequeat sine consensu Prælati, possit autem Prælati sine consensu Capituli.

⁴⁰ Dub. 3. an idem jus agendi in Judicio, quod secunò dicta competit Episcopis, & Prælati, competat etiam Abbatibus, Superioribus regularium cæteris, Parochis, &

Rectoribus Hospitalium, vel aliorum locorum piorum respectu Ecclesiarum, Monasteriorum, locorum &c. curæ suæ concreditorum?

Ad 1. quoad Abbatissas, & reliquas foeminas Monialium Præpositas considerandum est, quid ipsis per Ordinum suorum Regulas, Constitutiones, & Consuetudines liceat: Jure communi & ipsæ super Monasteriorum suorum rebus, & Juribus per constitutos Procuratores agere, & respondere in Judicio non minus possunt, ac Prælati, Abbates, & alij Monasterijs virorum præpositi; nam his quoad actiones Judiciales æquiparantur. Gloss. *in c. continebatur 2. V. eodem. de his, que à Prælat. &c. Navar. Comment. 3. de regular. n. 4. v. ampliatur.* Tamb. *de Jur. Abbatiss. D. 32. q. 13. n. 2. Donat. tom. 4. prax. regul. tr. 8. q. 16. Wiest. hic n. 48.* & alij communiter.

Ad 2. quantam in hoc potestatem habeant Prælati regulares cæteri, non tam ex communi, quam ex speciali Jure, five Religionis cujusque Constitutionibus, privilegijs, & receptis consuetudinibus est desumendum. In Societate JESU subordinatorum Superiorum potestas à Supremo, seu Præposito Generali dependet plurimum. Et hinc Suarez. *tom. 4. de Relig. l. 10. c. 5.* putat, ad cognoscendam uniuscujusque Prælati facultatem utendum potius affirmativâ, quam negativâ regulâ, sc. id unumquemque posse, quod ei concessum est; non verò, quod sibi non est prohibendum.

Ad 3. decisio dubij quoad Ecclesias Parochiales etiam ipsa plurimum pendet à consuetudine recepta, & Concordatis locorum. In Germania passim constituti sunt speciales Præpositi, vulgò *Kirchen-Pröbste / Kirchen-oder Heiligen-Vfleger /* qui rerum Ecclesiæ temporalium curam extra Judicium, & defensionem intra Judicium gerant: quod maximè obtinet in Bavaria per Concordata inter Principes Bavariæ, & Ordinarios illius inita 1583. a. 1. §. *damit aber.* De Jure communi distinctio est adhibenda: Vel enim Parochialis Ecclesia proprium Parochum habet, nec alicui Ecclesiæ, vel Monasterio unita est, vel contrà unita & incorporata est Ecclesiæ, vel Monasterio alteri. *Si prius*, jus agendi super rebus, & Juribus Ecclesiæ Parochialis ad Parochum spectat *arg. c. edoceri 21. de rescript.* quia competit ei etiam de Jure communi administratio: non tamen excluso Episcopo; quia hic tanquam principalis Diocesis universæ Rector, potestatem cumulativam habet in omnibus Ecclesijs suæ Diocesis, à Jurisdictione sua non exemptis. *Si posterius*, Vicarius in tali Ecclesia incorporata constitutus agere quidem, & respondere super Juribus Vicariatus quæ talis potest, si tamen super rebus, & Juribus ipsius Ecclesiæ incorporate incidat controversia, melius su-
per

per ijs agit, & respondet in Judicio Collegium, vel Monasterium, cui est incorporata; quia est in quasi dominio, & proprietate ejusdem.

41 Dub. 4. quis agere in Judicio debeat super rebus & Juribus Ecclesie, an Prælatus superior, an verò inferior ejus Rector, vel Administrator? R. cum distinctione: Vel enim administratio rerum, & Jurium est penes utrumque, vel est penes inferiorem tantum, ita ut superior administrationi ordinariè se non immisceat. Si primum, inferior in Judicio quidem agere, & respondere super rebus, & Juribus Ecclesie sibi concredita potest; si tamen Superior ipsemet velit agere, inferiori, tanquam majorem administrandi potestatem habens, est præferendus, prout sumitur ex *Clem. 1. V. liceret de rescripti.* & notat Innoc. in c. olim 12. n. 1. de rescripti. spoliat. Abb. in c. 16. h. tit. n. 15. Pirh. hic n. 34. Si secundum, præferri debet Rector, vel Administrator immediatus, si perpetuus ille sit; secus, si temporalis, & ad nutum Superioris amovibilis. De perpetuo constat; quia hujus eo casu principalis interest: de temporali ostenditur; hunc enim tali casu Superior ab administratione amovere omnino potest; igitur multo magis amovere eundem poterit à particulari potestate agendi in hac, vel illa causa. Vide Abb. l. cit. Imol. *ibid.* n. 4. Pirh. n. 34. cit.

42 Dub. 5. an casu, quo Capitulum sine consensu Prælati, cum debuisset illum exquirere, in causa propria egit in Judicio, & causam obtinuit, sententia in favorem ejusdem lata ratificari à Prælato per subsequentem consensum possit? Certum est ratificari sic posse casu, quo consensus solum requirebatur, tanquam solennitas quadam in favorem Ecclesie, ne quod in hujus commodum statutum est, in ejus odium detorqueatur. Difficultas est, quando consensus Prælati requiritur ad valorem: & ratio difficultatis est, quia tali casu acta ob defectum potestatis sunt irrita; quod autem initio invalidum est, tractu temporis non evalescit. Ergo &c. Sed dicendum per supervenientem Prælati consensum confirmari actum, aut sententiam prius invalidam, modo pars altera litigans interim consensum suum non revocaverit. Ratio est, quia ejusmodi ratihabitio Juris fictione retrahitur, ut perinde sit, ac si ab initio fuisset firma, & valida l. licet 56. & ibi Bartol. ff. h. tit. ubi habetur, quod ratihabitio superveniens confirmet Judicium agitatum cum Procuratore falso, seu mandatum non habente. Ex quo cadit ratio in contrarium.

43 Dub. 6. quando Prælatus in causa propria Capituli, vel Capitulum in causa propria Prælati admittatur ad agendum, & respondendum in Judicio? R. admitti, si aut Prælatus habeat speciale mandatum à Capi-

tulo, vel Capitulum à Prælato: si mandato ejusmodi careat, ut admittatur Prælatus in causa propria Capituli, aut Capitulum in causa propria Prælati, necesse est, ut caveant de rato; tunc enim admitti possunt, ut rectè advertit Gloss. in c. 1. V. legaliter de Procurat. Imol. in c. edoceri n. 8. de rescripti. Felin. *ibid.* n. 5. Pirh. hic n. 27. Ratio est, quia hoc casu etiam personæ conjunctæ admittuntur. Non minor autem conjunctio est Prælati cum Capitulo, cum ille instar Capitis, istud instar Corporis sit. Ergo &c.

9. Denique, quamvis in Reum etiam invitum reddatur Judicium, ad agendum tamen in Civilibus, & Criminalibus invitus nemo compelli potest l. un. C. ut nem. invit. ager. vel accusar. cogat. Ratio est, quia cuiuslibet liberum est, an velit Juri, & Actioni, quam adversus alium habet, cedere, vel insistere. Procedit autem hoc regulariter; nam complures exceptiones enumerat Gloss. in l. un. cit. V. invitus. Brunnem. *ibid.* Wiest. hic n. 23. & 24. Præcipuas affero. Excipitur ergo 1. qui jam semel actionem proposuit; hic enim cogi potest, ut coeptam actionem prosequatur. Auth. qui semel C. quom. & quand. Jud. Sc. 2. Qui alterum diffamavit; nam hic ex practica l. diffamari 5. C. de ingenis, ad Judicium tacite se obstrinxit, & propterea ad diffamati instantiam compelli potest ad agendum intra certum terminum, nisi velit silentium sibi imponi. 3. Creditores studiosorum discessurorum ab Academicis, imò & aliorum, dum peregre abire cogitant; his enim certum terminum Judex statuere potest, ut intra illum sibi ab his debita præstent, & debitores conveniant, eo autem lapso non audiantur. 4. Tutores, & Curatores; nam hi pro pupillis, & minoribus sibi concreditis ratione officij agere compelluntur, nisi tutelæ Judicio damnari velint l. nomina 2. C. de Arbitr. tutel. 5. Procurator l. procuratorem 11. & l. à Procuratore 13. C. mandat. 6. Administrator Civitatis l. non utique 2. S. si eo 7. ff. de administr. rer. ad civit. pertin. 7. Denique Hæres; nam hic necem defuncti vindicare tenetur, nisi hereditatem sibi ut indigno auferri velit l. heredes 1. C. de his, quib. ut indign.

Dub. 1. Utrum Actor, & Reus cogi possint, ut personaliter compareant in Judicio? R. distinguendo inter Judicem supremum, & inferiores supremo. Supremus, puta, Princeps, Papa, Imperator, Rex, præcipere potest, ut partes, si jurisdictioni suæ subint, personaliter veniant, prout colligitur argumento à sensu contrario sumpto ex c. Juris 1. h. tit. in 6. & notat *ibidem* Gloss. V. speciale, Vivian. *ibid.* in ration. Laym. n. 1. Wiest. hic n. 54. & hoc teste omnes fatentur. Ratio est, quia etsi aliàs Leges facultatem tribuant litigantibus mittendi

Procuratorem loco sui, Princeps tamen hac Lege non adstringitur; unde si is velit, tenebitur pars ad imperium ejus personaliter comparere. Aliud dicendum de Judicibus inferioribus Principe; nam et si iste Reum saltem compellere possit ad personaliter comparendum, quando causa est criminalis, & pœna corporis afflictiva, vel alia relegatione major infligenda venit, ut dictum est *Libr. 1. tit. 38. n. 21.* id tamen communiter negatur, quando causa est Civilis, vel Criminalis quidem, sed talis, in qua criminis qualitas mitiorem admittit pœnam. Ita Vivian. in c. *Juris cit. V. Judex.* Franc. *ibid. n. 3.* Laym. n. 2. Passerin. n. 1. *§sq.* Zoëf. *hic n. 15.* Pirh. n. 43. Wiest. n. 55. Ratio est, quia indultum à Jure beneficium nemini est auferendum *Reg. 17. in 6.* atqui litigantibus à Jure indulgetur alternativè, ut per se, vel per idoneum Procuratorem litigent c. *querelam 2. de Procurat. l. cautio 1. § l. fin. C. eod.* ergo hoc Juris beneficium à Judice, qui Juris conditore inferior est, auferri non debet: & hinc in omni citatione, quæ ad personalem præsentiam expressè non adstringit, subintelligi alternatio ista debet. Estque hoc ita verum, ut si Judex ejusmodi inferior partes vocet ad personaliter comparandum in Judicio, non expressâ causâ in citatione, citatio non valeat, nec citatus in propria persona teneatur venire. Ancharan. in c. 1. *cit. not. 1.* Franc. n. 3. Passerin. n. 8. Pirh. n. 45. *not. 4. hic.*

⁴⁶ Dub. 2. an, quæ n. prior. dicta sunt, intelligi debeant tantum de Judice Delegato, an etiam de Ordinario? Ratio dubitandi est, quia c. *Juris cit.* tantum sermo est de Judice Delegato. Sed hoc non obstat; nam de Delegato solum mentio ibi facta est, quia de ipso magis dubitabatur. Hinc dicendum intelligi debere de utroque, ut notat Vivian. *ibid. in Rational.* Passerin. n. 4. & alij; ratio enim de utroque probat. *Difficultas est de Judice Delegato Papæ:* & ratio difficultatis est; quia Judex Delegatus Papæ gerit vices Papæ, & regulariter quoad causam sibi delegatam potest idem facere, quod potest ipse Papa. Sicut ergo ipse Papa, vel alius Princeps supremus compellere, & jubere potest, ut partes, quæ Jurisdictioni suæ subsumunt, personaliter se sistant in Judicio, ita etiam Delegatus Papæ. Sed dicendum, ne quidem Delegatum Papæ regulariter posse cogere partes litigantes, ut per se ipsas compareant. Patet ex c. *Juris cit.* & notat *ibid.* Gloss. *V. eod.* Vivian. *l. cit.* Passer. n. 1. *§ 2.* Pirh. n. 44. Ratio est, quia Delegatus Papæ non censentur esse concessa omnia, quæ Papa potest, sed solum ea, sine quibus causa ipsi commissa expediri non potest c. *preterea 5. de offic. deleg.* atqui ut expedire causam sibi commissam possit, regulariter non est opus, ut compareant partes litigantes personaliter, sed sufficit, si compareant

per Procuratorem. Ergo &c. Ex quo cadit ratio allata in contrarium.

Dub. 3. quando Judex inferior Ordinarius, vel Delegatus compellere partes possit ad personaliter comparandum in Judicio? ⁴⁷ 1. plures enumerari casus. Et 1. quidem si causa sit criminalis, & injungenda pœna corporis afflictiva, vel alia relegatione major, ut dictum est n. 45. *suprà & l. 1. tit. 38. n. 21. ibi cit.* 2. Si præstandum sit Juramentum de calumnia, aut pro veritate dicenda c. *Juris cit.* nisi tamen Procurator à parte missus ad hoc ipsum speciale mandatum habeat; tunc enim admitti iste, nec principalis compelli potest, ut personaliter se sistat, quia tunc nulla est Juris necessitas. Gloss. *ibid. V. Juramento.* Vivian. in *Rational.* 3. Si specialiter examinare oporteat qualitatem personæ, maturitatem ætatis, Judicij discretionem arg. l. *omnes 2. C. de his, qui ven. etat. impetr.* Franc. in c. *cit. n. 2.* Laym. n. 2. Passerin. n. 24. Pirh. n. 44. *not. 2.* Wiest. n. 56. 4. Si Actoris, vel Rei præsentiam personalem necessitas Juris exigat, quòd statum, & veritatem rei, præsertim ea, quæ in facto consistunt, melius perspecta habeat, & valeat explicare c. *Juris cit. c. pastoralis 14. b. tit.* Laym. *l. cit.* Schambog. *hic num. 29.* 5. Si iudicia contra Reum sint vehementia, & accedente præsentia Rei, inspecto vultu, ac responsis consideratis, veritas facilius deprehendenda speretur. Ancharan. in c. *Juris cit. not. 4.* Laym. n. 4. Pirh. Wiest. *l. cit.* 6. In alijs etiam casibus, & causis, si delegatus Papæ sit, & ad hoc speciale mandatum habeat c. *Juris cit.* & Gloss. *ibid. V. speciale.* Vivian. in *Rational.* Fran. n. 3. Passerin. n. 9. Pirh. n. 45. & alij *citt.* Quod tamen ad Delegatos inferiorum Judicum extendi non debet; quia hi, cum extra quinque relatos casus compellere partes ad comparandum personaliter nequeant, etiam non possunt eam potestatem delegare alteri.

Dub. 4. utrum litigantes ea, quæ ad factum pertinent, in Judicio proponere per Advocatos valeant? Videtur respondendum affirmativè. 1. quia qui alterius defensionem suscipit, si in Jure interrogetur, respondere tenetur de omnibus illis causis, ex quibus respondere tenetur dominus, ut dicitur *l. non solum 39. princ. ff. de procurat.* ergo etiam si interrogetur de questione facti. 2. Idem *l. neque 1. §. quibus 1. in fin. ff. quod cuiusque univers. nom.* asseritur de eo, qui alicujus universalitatis nomine Judicium subit. 3. Si is, qui in Judicio alterius defensionem suscepit, proponere non possit ea, quæ in facto consistunt, non plenè, ut oporteret, defenderet principalem, cum Jus oriatur ex facto, & sæpe minima facti mutatio totum Jus mutet. 4. Si ea, quæ facti sunt, proponi ab Advocato non possent, inutilis esset assuetudine Advocati. 5. Vel saltem ⁴⁸ notitia

notitia facti, quam tamen exactissimam habere debet, si congruum responsum, & commodam Judicis sententiam reportare velit *l. ut responsum 15. C. de transact.*

Verum his non obstantibus, dicendum, regulariter loquendo ea, quæ ad factum pertinent, non per Advocatos, sed per ipsas personas principales proponi debere. Ita Host. in *c. pastoralis 14. V. ut principales h. tit. Abb. ibid. n. 9. Vivian. in Rational. V. principalis. Laym. n. 1. Barbof. n. 1. Wagnereck. in Exegeft. Pirh. n. 46. Wiest. n. 58. & statutum est c. pastoralis cit. l. eum quem 79. ff. h. tit. l. qui servum 20. §. in Jure 1. ff. de interrog. in Jur. faciend. Ratio est, quia facti veritas in Judicio petenda, & exponenda est ab ijs, qui rem melius perspectam habent *c. scriptum 40. & ibi Gloff. V. ubi nati de elect.* atqui litigantium personæ principales ea, quæ ad se, & factum proprium spectant, præsumuntur melius perspecta habere, quam extranei, & ipse earum advocatus *c. ab excommunicato 41. & ibi Gloff. V. de facto suo. de rescript.* ergo Judex, ut factum, de quo lis est, ejusque causam, & circumstantias plenè cognitas habeat, deque eo ritè pronuntiet, potius illud ex personis principalibus inquire debet, quam ex Advocato.*

Dixi autem regulariter loquendo; excipi enim quatuor casus præcipuè debent. 1. Si principalis sit homo simplex, qui mentem suam sufficienter explicare nequeat *c. pastoralis cit.* 2. Si consuetudo expositiones facti ab Advocatis admittat: & ita passim in Tribunalibus praxis obtinet teste Barbof. *l. cit. n. 5.* 3. Si Advocatus ad factum in Judicio proponendum habeat speciale mandatum; quia *c. cit. agitur de Advocato*, qui tali mandato intractus non est, ut notat P. Wiest. *hic n. 60. alijs cit.* 4. Si Judex, & pars altera non contradicat, quando Advocatus ea proponit, quæ facti sunt; tunc enim nocebit parti, quasi in præjudicium suum consentienti. Abb. in *c. cit. n. 4. Vivian. in ration. v. si tamen. Wiest. l. cit.*

Ad Argumenta contraria facilis est responsio. *Ad 1.* Ibi sermo est de Procuratore ad litem dato, qui ad proponenda ea, quæ facti sunt, admittitur, cum post contestationem litis fiat dominus litis: quod in Advocato non pugnat. *Ad 2.* In *l. §. §. cit.* sermo est de Syndico, qui & ipse per contestationem litis, quam nomine universitatis tractat, dominus litis fit. *Ad 3.* Advocatus per hoc Clientem defendit, quod ad eum pertineat, ut proponat ea, quæ Juris sunt, & dum principalis proponit ea, quæ facti sunt, caveat, ne iste per cavillosas, obscuras, & æquivocas positiones facile decipiatur. *Ad 4.* Patet ex modò dictis, non esse inutilem assistentiam Advocati. *Ad*

3. Notitiam facti Advocatus habere debet, ut ritè possit proponere ea, quæ Juris sunt, libellum ordinare, interrogationes, & articulos probatoriales formare, positiones, & exceptiones facere &c. nam hæc omnia notitiam facti postulant.

Dub. 5. an, qui promissit se litigaturum coram Judice, postea resiliere possit? Videtur posse ob textum *l. si convenerit 18. ff. de Jurisdic.* ubi statuitur, eum, qui promissit litigare coram certo Judice, posse, mutata voluntate, resiliere, si Judex ille nondum sit aditus.

Sed tenenda est negativa sententia, & dicendum, eum, qui promissit coram Judice sedente pro Tribunali, se coram eo cum Adversario suo litigaturum, etsi litem nondum sit contestatus, non posse amplius Judicium recusare, vel exceptionem fori declinatoriam opponere, nisi nova causa superveniat, vel antiqua, quæ latebat, & ignorabatur, deregatur. Colligitur ex *c. de Quodvultde 1. h. tit. & notant ibidem Alex. de Nevo n. 12. Abb. n. 5. Laym. n. 2. Barb. n. 1. Pirh. hic n. 50.* Quod ita verum est, ut si post promissionem ejusmodi factam legitime citatus non compareat, habendus sit pro contumace, & ut talis puniendus, etiam Censurâ Excommunicationis, vel privationis reddituum Beneficij, ut sumitur ex *c. cit.* ipso tamen Beneficio privari non potest, ut monet Abb. in *c. cit. n. 8. Vivian. ibid. v. Beneficio, Gonzal. n. 9. & seqq. Canif. n. 2. Barbof. n. 1.* quod multo magis verum est de Episcopatu, nisi per annum in contumacia pertiterit *can. rursus 36. & can. seq. caus. 11. q. 3. Pirh. n. 50. cit. not. 3.* & ratio est, quia non debet duplici poenâ affici.

Dixi post promissionem; nam si litigaturum se coram tali Judice non promissit, nec litem est contestatus, adhuc potest exceptionem fori declinatoriam opponere usque ad contestationem litis. Et hinc pro cautela monet Barbof. *l. cit. n. 4.* ut qui vult excludere Adversarium ab opponendo exceptionem declinatoriam Judicij, faciat, ut is interrogetur à Judice, an litigare coram se velit; nam si respondeat affirmando, & scivit, sibi competere exceptionem declinatoriam fori, eam opponere deinceps non permittitur, sed eidem renuntiâsse censetur.

Neque obstat *l. si convenerit cit.* nam, ut advertit Abb. *l. cit. n. 17.* Lex illa solum loquitur de eo, qui consensit in alienum Judicem; *c. cit.* autem de eo, qui consensit in Judicem proprium: inter quos magna disparitas est; nam qui consensit in Judicem non suum, ante litem contestatam resiliere potest, tanquam re adhuc integra; qui autem consensit in Judicem proprium, ab eo non amplius potest recedere, nisi ex nova causa superveniente, & apparen-